

Stowarzyszenie Neutrum w społeczeństwie obywatelskim

Autor tekstu: **Czesław Janik**

6. Publikacje Stowarzyszenia „Neutrum”

Od początku istnienia Stowarzyszenie wydaje nieregularnie Biuletyn „Neutrum”. Publikowana jest w nim korespondencja „Neutrum” z instytucjami państwowymi, wywiady ze znaczącymi postaciami życia publicznego (politykami, naukowcami) [70], wykłady i artykuły dotyczące stosunków państwo-Kościół, różnorodne dokumenty dotychczas niepublikowane.

Stowarzyszenie „Neutrum” w 1995 r. realizowało program „Respektowanie wolności sumienia i wyznania w szkole publicznej”, sponsorowany przez PHARE. Jego celem było ustalenie przede wszystkim poprzez badania empiryczne, czy w szkołach publicznych funkcjonuje m.in. mechanizm przymusu uczęszczania na lekcje religii i czy ma miejsce np. wykorzystywanie katechezy do religijnego indoktrynowania uczniów. Raport wieńczący program „Respektowanie wolności sumienia i wyznania w szkole publicznej” opublikowano w lutym 1996 r. pod takim samym tytułem [71]. Koszty druku i rozpowszechniania pokryte zostały przez *The German Marshall Found of the United States*. Badania ujawniły opinii publicznej, że w związku z uczeniem w lekcjach religii występują mechanizmy konformizmu i przymusu społecznego. Raport informuje, że w połowie przebadanych szkół katecheza prowadzona była jako jednostka lekcyjna umieszczona w środku zajęć - pomiędzy innymi lekcjami. Młodzież nieuczęszczająca na religię czas wolny spędza przebywając fizycznie w klasie (własne ciche zajęcia), na korytarzu szkolnym, w bibliotece, w świetlicy szkolnej a nawet poza terenem szkoły [72]. Raport wykazał, że niezależnie od oddziaływania rodziny, nauczycieli i systemu szkolnego, na uczestniczenie w szkolnych lekcjach religii wywiera wpływ czynnik „konformizmu kulturowego”. Jedną z gwarancji respektowania wolności sumienia w szkołach miała być alternatywna dla lekcji religii lekcja etyki. Z badań wynika, że w praktyce alternatywa ta nie istnieje.

W 1996 r. członkowie Stowarzyszenia „Neutrum” przygotowali broszurkę pt. „Czego można się dowiedzieć z podręczników szkolnych?”. Zawierało ono fragmenty książek zalecanych przez MEN do realizacji wychowania seksualnego w szkołach [73]. Publikacja miała ukazać szkodliwe treści zawarte m.in. w podręczniku W. Papis [74].

W 1997 r. Stowarzyszenie „Neutrum” realizowało program „Równość Kościołów, wyznań i światopoglądów w Polsce w aspekcie praw człowieka”. Raport przygotowany na ten temat zawiera 36 stron, składa się z dwóch części: „Wyniki badań” oraz „Analiza informacji prasowych”. W części pierwszej raportu zreferowano 10 tematów cząstkowych. Np. temat „Kościoły/Związki Wyznaniowych a świat instytucji (życia społecznego) zawiera ocenę Departamentu ds. Wyznań MSWiA dokonaną przez związki wyznaniowe i Kościoły. Omawia ich kontakty z instytucjami (Departamentem ds. wyznań, MEN, władzami lokalnymi, RPO, sądami, policją, Komitetem Helsińskim, strukturami Kościoła rzymskokatolickiego itd.) oraz ich dostęp do ulg i dotacji. Kolejne tematy cząstkowe, to: Nauczanie religii w szkole; Kościoły i związki wyznaniowe a mass-media; Kościoły i związki wyznaniowe w swoim otoczeniu społecznym; Kościoły i związki wyznaniowe a państwo i prawo; Kościoły i związki wyznaniowe a problem sekt; Kościoły i związki wyznaniowe o prawie do gromadzenia informacji i prawie do zachowania tajemnicy przekonań; Kościoły i związki wyznaniowe o neutralności światopoglądowej państwa i o miejscu religii w życiu publicznym; Kościoły i związki wyznaniowe "w działaniu; Kościoły i związki wyznaniowe o wolności i tolerancji religijnej oraz o demokracji". Raport zawiera ponadto część „Równość Kościołów, wyznań i światopoglądów w Polsce w aspekcie praw człowieka. Analiza informacji prasowych”. Przedstawiona analiza dotyczy: spraw majątkowych, szkoły, wojska, mediów oraz sekt. Ogólny wniosek raportu mówi, że nie można mówić o pełnym respektowaniu zasady równości kościołów, wyznań i światopoglądów w Polsce. Dotyczy to rozwiązań prawnych (sprawy majątkowe), a przede wszystkim przestrzegania obowiązujących przepisów prawa przez władze centralne i samorządowej. Z raportu wynika, że wiele problemów dałoby się uniknąć, gdyby osoby odpowiedzialne za podejmowanie decyzji, wykazywały dobrą wolę i nie kierowały się uprzedzeniami [75].

W 1997 r. we współpracy z Instytutem Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego wydana została publikacja pt. „Konkordat polski 1993. Materiały i dokumenty z lat 1993-1996”. Zamieszczono w niej wiele cennych, niepublikowanych materiałów dotyczących konkordatu (np. ekspertyzy prawnicze, stanowiska Kościołów i organizacji pozarządowych). Niemalże wszystkie zaczerpnięto z nadzwyczaj zasobnego archiwum Stowarzyszenia „Neutrum”.

7. Uczestnictwo w konferencjach i spotkaniach panelowych

Propagowanie problematyki neutralności światopoglądowej państwa wśród szerokich kręgów społeczeństwa, wynikające z założeń programowych, realizowało Stowarzyszenie „Neutrum” poprzez organizowanie publicznych dyskusji, paneli, konferencji, zaś sami członkowie Stowarzyszenia uczestniczyli także w podobnych przedsięwzięciach organizowanych przez innych.

9 listopada 1990 r. na Uniwersytecie Warszawskim odbyła się - zorganizowana przez Stowarzyszenie „Neutrum” dyskusja panelowa pod hasłem „Czy państwo musi dbać o duszę” [76], w której wzięli udział: o. G. Szmidt SJ, red. Z. Nosowski z miesięcznika „Więź”, pisarz i senator A. Szczypiorski, socjolog H. Świda-Ziemia oraz psychoterapeuta W. Eichelberger. Dyskusja była odtworzona w I programie TV w dniu 2 stycznia 1991 r.

Na początku 1991 r. Stowarzyszenie „Neutrum” zorganizowało w sali klubu studenckiego Riviera-Remont dyskusję na temat miejsca religii w szkole państwowej [77]. Głównym uczestnikiem była młodzież szkolna.

W marcu 1991 r. na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego odbyła się zorganizowana przez „Neutrum” dyskusja o roli państwa w działaniach kościołów i religii, i o miejscu religii i kościołów w państwie. W dyskusji uczestniczyli: prof. M. Pietrzak, prof. B. Stanosz, red. K. Gebert oraz dr St. Krajski. Przebieg spotkania został obszernie zrelacjonowany przez „Trybunę” [78].

10 kwietnia 1992 r. odbyło się w Auditorium Maximum Uniwersytetu Warszawskiego spotkanie, na które Stowarzyszenie „Neutrum” zaprosiło lekarzy i personel medyczny z całego kraju. Temat spotkania „Etyka lekarska a przepisy prawa” skierował dyskusję na sprawę Kodeksu Etyki lekarskiej uchwalonego przez Nadzwyczajny Krajowy Zjazd Lekarzy w Bielsku-Białej. Efektem spotkania było przyjęcie przez uczestników apeli do Trybunału Konstytucyjnego oraz posłów i senatorów RP. Apelowano do posłów o „podjęcie stosownej inicjatywy ustawodawczej zmierzającej do zmiany ustawy o Izbach Lekarskich i innych ustaw związanych z tą ustawą” [79].

27 maja 1995 Stowarzyszenie „Neutrum” wspólnie z Parlamentarną Grupą Kobiet i Społecznym Komitetem Organizacji Pozarządowych - Pekin '95 zorganizowało konferencję na temat „Kobieta w konstytucji”. Uczestnicy konferencji zwrócili uwagę, że wśród projektowanych przepisów przyszłej konstytucji brakuje podkreślenia równych praw wyborczych kobiet i mężczyzn. Akcentowano, że równość możliwa jest tylko w demokratycznym państwie liberalnym, neutralnym światopoglądowo.

1 października 1996 r. odbyła się konferencja pod hasłem „Zmiana ustawy aborcyjnej jako pilna potrzeba społeczna”, którą zorganizowała Federacja na Rzecz Kobiet i Planowania Rodziny wspólnie ze Stowarzyszeniem „Neutrum”. Konferencję zauważyły środowiska katolickie [80].

W październiku 1996 r. Stowarzyszenie „Neutrum” zorganizowało konferencję promującą raport „Równość kościołów, wyznań i światopoglądów w Polsce w aspekcie praw człowieka”, w której uczestniczyli przedstawiciele 28 Kościołów i związków wyznaniowych działających na terytorium Polski, m.in. Kościoła Staropolskiego, Ewangelicko-Reformowanego, Metodystów. Obecni byli również zielonoświątkowcy, unitarianie, buddyści, różokrzyżowcy, muzułmanie, wyznawcy Hare Kryszny. Uczestnicy prezentowali pogląd, że w Polsce nie przestrzega się zasady równości wszystkich Kościołów i związków wyznaniowych wobec prawa, a najczęściej wysuwany przez uczestników konferencji zarzutem wobec państwa i Kościoła Rzymskokatolickiego, był brak tolerancji i utrudnianie życia inaczej wierzącym [81].

10 października 1996 r. olsztyński Oddział Stowarzyszenia „Neutrum” zorganizował seminarium pt. „Ochrona praw rodziny i swobód obywatelskich” [82].

20 października 1996 r. „Neutrum” zorganizowało w Pałacu Staszica (Sala Okrągłego Stołu) dyskusję panelową pt. „Ateizacja czy klerykalizacja”, do której zaproszono osoby o poglądach, że w Polsce prowadzona jest ateizacja oraz osoby o poglądach przeciwnych.

Zaproszenia nie przyjęli przedstawiciele Episkopatu jak również były Prezes Zjednoczenia Chrześcijańsko-Narodowego R. Czarnecki. Stanowisko katolickie reprezentował w panelu jedynie red. M. Łętowski. Opozycję wobec niego stanowili posłowie R. Bugaj (UP) i P. Ikonowicz (PPS) oraz red. K. Wolicki. Uczestnicy dyskusji wskazywali na podporządkowywanie kolejnych obszarów życia społecznego Kościołowi Rzymskokatolickiemu. Zwracano uwagę, że niebezpieczeństwem dla życia publicznego jest zanikanie dialogu społecznego, bowiem nie chce w nim uczestniczyć jedna z najważniejszych instytucji życia publicznego w Polsce, jakim jest Kościół [83].

W związku z możliwością podjęcia przez Sejm ostatecznych decyzji w sprawie konkordatu, olsztyński Oddział Stowarzyszenia „Neutrum” zorganizował 20 lutego 1997 r. prelekcję połączoną z dyskusją na temat „Co powinniśmy wiedzieć o konkordacie?” Przedsięwzięcie miało charakter otwarty i było mocno nagłośnione w prasie lokalnej [84]. Przyjęto „Stanowisko uczestników spotkania zorganizowanego przez Stowarzyszenie na Rzecz Państwa Neutralnego Światopoglądowo Neutrum oddział w Olsztynie w dniu 20.02.1997 r. w sprawie konkordatu i aktualnej problematyki wyznaniowej w kraju”. Zwrócono w nim uwagę, że przyjęcie konkordatu będzie negatywnie oddziaływać na stosowanie zasady równouprawnienia wyznań.

Przedstawiciele Stowarzyszenia „Neutrum” uczestniczyli aktywnie także w wielu przedsięwzięciach organizowanych przez inne podmioty społeczne. Należy zwłaszcza wskazać seminarium „Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską”, zorganizowane pod patronatem marszałka Senatu A. Struzika w Sali Posiedzeń Senatu RP 29 czerwca 1994 r. i III Międzynarodową Konferencję „Kultura i Prawo. Religia i wolność religijna w Unii Europejskiej”, która odbyła się w sali Kolumnowej Sejmu RP (2-4 września 2002 r.) [85].

Zakończenie

Z perspektywy ponad 10 lat istnienia Stowarzyszenia „Neutrum” można powiedzieć, że jego powstanie było nie zamierzonym efektem wzrostu politycznego znaczenia Kościoła w Polsce po 1989 r. Paradoksem jest, że ta sytuacja przyczyniła się do wyłonienia nowego, nie znanego wcześniej w polskim życiu publicznym podmiotu społecznego - stowarzyszenia działającego na rzecz państwa neutralnego światopoglądowo. Konsekwentne głoszenie tej idei skłaniało inne ugrupowania do zajęcia jasnego stanowiska wobec sprawy uregulowania w nowy sposób stosunków między państwem i Kościołem. To z kolei prowadziło do pluralizacji i krystalizowania się polskiej sceny politycznej. Konflikty, jakie rodziły się w związku ze zmianą społecznej roli Kościoła, stanowiły zagrożenie dla procesów transformacji ustrojowej, ale z drugiej strony były motorem do kształtowania się demokratycznego ładu w państwie polskim.

Stowarzyszenie, nie jest organizacją polityczną, nie pretenduje do udziału w sprawowaniu władzy. Popiera natomiast osoby, grupy obywatelskie, instytucje, stowarzyszenia, organizacje oraz podmioty polityczne w zakresie ich działania zbieżnym z celami i zasadami Stowarzyszenia. Stowarzyszenie, działając w zgodzie z przepisami prawa i dobrymi obyczajami, dąży do tego, aby Polska nie stała się ponownie państwem ideologicznym” [86].

„Neutrum” uważa, że walnie przyczyniło się do „zakodowania” w świadomości społecznej zasady neutralności światopoglądowej państwa, zwłaszcza jako zasady konstytucyjnej. Zasada owa jest gwarancją rzeczywistego równouprawnienia wyznań i jednostek w dziedzinie wolności sumienia i wyznania w państwie. Być może fakt wpisania tej zasady do statutów i programów działania ugrupowań politycznych, dominujących w życiu politycznym Rzeczypospolitej Polskiej w pierwszej połowie lat 90-tych XX wieku (Socjaldemokracja Rzeczypospolitej Polskiej, Ruch Obywatelski Akcja Demokratyczna, Unia Demokratyczna, Unia Wolności, Kongres Liberalno-Demokratyczny, Unia Pracy, Sojusz Lewicy Demokratycznej) jest w jakimś stopniu rezultatem działania „Neutrum”. Za niekwestionowany zaś sukces Stowarzyszenie „Neutrum” poczytuje sobie fakt obecności od 1990 r. w sferze życia publicznego. W dalszym ciągu działa, nie upadło (jak wiele innych organizacji), pomimo niechętnego, a niekiedy wręcz lekceważącego stosunku instytucji państwowych i polityków do wszelkich organizacji pozarządowych.

*

Prezentowany artykuł (w wersji skróconej) opublikowany został w: **Przeźródlenie Polityki i spraw wyznaniowych. Szkice dedykowane profesorowi Januszowi Osuchowskiemu z okazji 75-lecia urodzin**, Praca zbiorowa pod redakcją naukową Beaty Górowskiej, Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2004, ss. 293-319.

Przypisy:

[70] Np. opublikowano wywiady z senatorami RP, K. Sienkiewicz i M. Szyszkowską; z naukowcami: prof. M. Pietrzakiem, prof. W. Osiatyńskim, ks. prof. M. Czajkowskim. W "Dodatku specjalnym" do Biuletynu ukazały się wykłady prof. R. Herzoga, bp. Prof. P. Erdö oraz dwa nieznanne opinii publicznej dokumenty dotyczące konkordatu. Były to: Projekt Konwencji (Konkordatu) z 1991 r. [tzw. projekt Kościelny] oraz Projekt konkordatu z 1993 r. [tzw. rządowy].

[71] Omówienie raportu zamieścił Biuletyn Katolickiej Agencji Informacyjnej z 5 marca 1996 r. Czytelników Biuletynu poinformowano, że obecny na sali podczas panelu odbytego po prezentacji raportu, bp Antoni Długosz, reprezentujący Sekretariat Episkopatu Polski, określił postulaty "Neutrum" jako godzące w podstawowe swobody obywatelskie, zaś raport uznał za tendencyjny.

[72] Skrótową informację o badaniach, podsumowanie, wnioski praktyczne oraz dyskusję, która odbyła się podczas prezentacji raportu, zamieszczono w: Biuletyn Stowarzyszenia na rzecz Państwa Neutralnego Światopoglądowo, nr 1/2(15/16) z 30 czerwca 1995, 1-10, oraz nr 2/3(19/20) z 31 maja 1996, s. 1-13.

[73] B. Jarosz, *Broszura ura-bura*, "Wieczór Wrocławia", nr 83 z 26-28 kwietnia 1996.

[74] Patrz" przypis 31.

[75] Ze względu na trudności finansowe, raport nie został dotychczas opublikowany. Maszynopis oraz zapis elektroniczny znajduje się w posiadaniu Zarządu Krajowego "Neutrum".

[76] "Przewodnik Katolicki, nr 6 z 10 lutego 1991.

[77] *O państwie w Remoncie*, Biuletyn Oddziału Warszawskiego Stowarzyszenia na rzecz Państwa Neutralnego Światopoglądowo, nr 2 z 21 marca 1992, s. 1-3, oraz nr 3 z 12 czerwca 1992, s. 2-4; A. Dmowska-Kutzner, *Inkwizycja i kalendarzyk. Jeśli nasze społeczeństwo jest święte, zrezygnujmy z religii w szkole*, "Sztandar Młodych" z 3 stycznia 1992.

[78] A. Kwiatkowska, "Neutrum" - *zapis dyskusji*, "Trybuna" z 14 marca 1992.

[79] *Po spotkaniu z lekarzami*, Biuletyn Oddziału Warszawskiego Stowarzyszenia na rzecz Państwa Neutralnego Światopoglądowo, nr 3 z 12 czerwca 1992, s. 6.

[80] Nr 41 z dnia 8 października 1996.

[81] *Być mniejszością wyznaniową w Polsce*, Biuletyn Stowarzyszenia na rzecz Państwa Neutralnego Światopoglądowo, nr 6(23) z 3 listopada 1996, s. 1-9.

[82] *Seminarium w Olsztynie*, Biuletyn Stowarzyszenia na rzecz Państwa Neutralnego Światopoglądowo, nr 6(23) z 3 listopada 1996, s. 10.

[83] *Ateizacja czy klerykalizacja? W jakiej rzeczywistości żyjemy?* [fragmenty dyskusji], Biuletyn Stowarzyszenia na rzecz Państwa Neutralnego Światopoglądowo, nr 4/5(21/22) z 20 września 1996, s. 1-9.

[84] "Gazeta Olsztyńska" z 12 i 20 lutego 1997; "Dziennik Pojezierza" z 18 i 19 lutego 1997; "Gazeta Warmii i Mazur" z 12 lutego 1997; "Olsztyńskie Impulsy" z 20 lutego 1997.

[85] Szczegóły zob. w: W. Kisieliński, *Impresje pokonferencyjne...*, "Biuletyn Stowarzyszenia na rzecz Państwa Neutralnego Światopoglądowo, nr 4(27) z listopada 2002, s. 1-4.

[86] Por. Statut Stowarzyszenia na rzecz Państwa Neutralnego Światopoglądowo "Neutrum" przyjęty na III Walnym Zebraniu Delegatów, Warszawa, 11 czerwca 1994 roku, § 5.

Czesław Janik

Prezes Stowarzyszenia na Rzecz Państwa Neutralnego Światopoglądowo
"Neutrum"

(Publikacja: 19-12-2004)

[Oryginał.](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,3825) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,3825>)

Contents Copyright © 2000-2008 Mariusz Agnosiewicz
Programming Copyright © 2001-2008 Michał Przech

Autorem tej witryny jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielem witryny są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tej witryny i jakiegokolwiek ich części.

Wszystkie strony tego serwisu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tej witryny oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tej witryny i nie korzystać z jej zasobów.

Informacje zawarte na tej witrynie przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów serwisu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na witrynie. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych serwisu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl